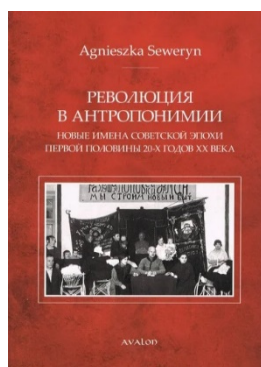

HENRYK DUSZYŃSKI-KARABASZ

O REWOLUCJI W ANTROPONIMII –
NOWA MONOGRAFIA RUSYCYSTYCZNA

Agnieszka Seweryn, *Революция в антропонимии. Новые имена советской эпохи первой половины 20-х годов XX века* [*Revolyutsiya v antroponii. Novyye imena sovetskoy epokhi pervoy poloviny 20-kh godov XX veka*], Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2021, ss. 218. ISBN: 978-83-7730-572-0.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rh247206.14>

Badania antroponomastyczne cieszą się w Polsce nie-
słabnącym zainteresowaniem. Powstają kolejne opraco-
wania antroponomastykonów różnych regionów kraju
(np. Abramowicz, 2019; Chojnowska i Frąckiewicz, 2020;
Duszyński-KarabasZ, 2022; Kojder, 2019; Mordań, 2019;
Olejnik, 2019). Polska onomastyka wzbogaciła się niedawno
o kolejną monografię, tym razem poświęconą imiennictwu
Rosji Radzieckiej. Jej autorka, Agnieszka Seweryn, w 2021
roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa. Badaczka jest rusycystką,
specjalistką w zakresie translatoryki i onomastyki kulturowej. Pracuje w Ka-
tedrze Przekładoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Imiennictwo rosyjskie przeżyło, jak pisze autorka we wstępie, dwie rewolucje. Pierwsza miała miejsce wraz z przyjęciem przez Ruś chrześcijaństwa i poja-
wieniem się nowych imion, które zastąpiły formy dotychczas używane. Skutkiem drugiej rewolucji została poświęcona monografia. Chodzi o rewolucję październikową, która wpłynęła na wszystkie aspekty życia, w tym na antroponimię rosyjską.

Celem napisanej w języku rosyjskim pracy autorka uczyniła przedstawienie początkowego etapu radzieckiej rewolucji w imiennictwie, przypadającej na lata dwudzieste XX wieku. Aby zrealizować ten cel, poddała analizie imiona

Dr HENRYK DUSZYŃSKI-KARABASZ, adiunkt – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Językoznawstwa, Katedra Badań nad Kontaktami Językowymi; adres do korespondencji: ul. J.K. Chodkiewicza 30, budynek G, 85-064 Bydgoszcz; e-mail: hrdk@ukw.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5633-1675>.

wyekscerpowane z list rejestracji noworodków w USC (ZAGS) w Iwanowo-Wozniesieńsku z lat 1920-1925 oraz z pracy Dan. Delerta (właśc. Daniła Borisowicza Lemperta) *Новые имена* opublikowanej w Rostowie nad Donem w 1924 roku.

Monografia składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich ma charakter teoretyczny. W zasadzie jest to szczegółowy przegląd publikacji z zakresu antroponomastyki radzieckiej, których podstawą były dane z ZAGS-ów. Autorka omawia m.in. prace (zarówno monografie, jak i artykuły) takich słynnych onomastów, jak W. Nikonow, A. Szajkiewicz, T. Okorokowa, T. Korotkowa, W. Bondaletow, L. Szczetin, A. Supieranskaja, A. Susłowa i innych. Jak wynika z przeglądu literatury, okres największego zainteresowania badaczy „nowymi”, porewolucyjnymi imionami przypadł na koniec lat sześćdziesiątych i na lata siedemdziesiąte XX wieku. To wówczas bowiem z inicjatywy W. Nikonowa opracowano na podstawie danych z ZAGS-ów antroponomastykony poszczególnych regionów kraju.

W drugiej części pracy, analitycznej, autorka dokonała charakterystyki 357 imion wyekscerpowanych z książki Dan. Delerta. Materiał badawczy został przedstawiony w formie szczegółowo opracowanego, prawie osiemdziesięciostronicowego słownika. Hasło słownikowe zawiera następujące elementy: imię, imię odojcowskie (dla imion męskich), charakterystyka słowotwórcza, etymologia, a dla wybranych imion również: formy pochodne, rok wystąpienia imienia w ZAGS-ie w Iwanowo-Wozniesieńsku i notki o słynnych nosicielach danego imienia. Różne były źródła nowego zasobu imion. Analiza materiału pozwoliła na wydzielenie kilku grup tematycznych antroponomów. Około 70 procent zgromadzonych przez Delerta form ma – jak pisze badaczka – zabarwienie ideologiczne. Delert nieprzypadkowo użył w tytule broszury słowa „nowe”. Większość nazw bowiem to rzeczywiście formy utworzone pod wpływem rewolucji październikowej i do niej nawiązujące, imiona kojarzące się z socjalizmem itp. Można je podzielić na dwie kategorie. Do pierwszej należą imiona „rewolucyjne” utworzone od antroponomów – imion, nazwisk i pseudonimów przywódców rewolucji (np. *Ленина, Нинель, Вождь, Дзерж, Бухариза*), rewolucjonistów (np. *Гарибальди*), teoretyków marksizmu (np. *Марксиста, Энгфрид*). W nowych imionach upamiętnione zostały postaci reprezentujące różne narody i epoki (por. imiona typu *Спартак, Робеспьер, Гракх*). Drugą podgrupę imion „rewolucyjnych” stanowią formy odnoszące się do symboli rewolucji (np. *Октябрь, Революция, Реми*), a także do nowych realiów życia (np. *Исполком, Нарком, Красарма*), przemian społecznych i gospodarczych (np. *План, Смьчка*) czy postępu technologicznego (np. *Электрификация, Рентген, Авиация*).

Pozostałe imiona są pozbawione zabarwienia ideologicznego. Należą do nich formy utworzone od nazw roślin (np. *Вербена*, *Незабудка*), kamieni szlachetnych (np. *Алмаз*) czy pierwiastków chemicznych (np. *Радий*). W materiale występują imiona odtoponimiczne (np. *Полинезия*, *Донбасс*, *Эллада*) oraz utworzone od imion i nazwisk naukowców (np. *Уатт*, *Дарвин*), poetów, filozofów, działaczy historycznych (np. *Гомер*, *Брентано*, *Оуэн*). Inspirację czerpano także z mitologii (np. *Муза*, *Наяда*, *Юпитер*), świata sztuki (np. *Либретто*), z tradycji słowiańskiej (np. *Заслава*, *Любомир*, *Найдена*, *Светозар*) oraz z języków zachodnioeuropejskich (np. *Корнелий*, *Франсуа*, *Эльвина*). Tworzono imiona na wzór dawnych antroponimów słowiańskich, ale wykorzystując leksykę z konotacjami radzieckimi (np. *Аэрослав*, *Краснослав*, *Сернодар*). Warto zauważyć, że niektóre imiona nie poddają się łatwemu zaklasyfikowaniu do jednej konkretnej grupy, mogą mieć wariantywne etymologie. Na ten ważny fakt również zwróciła uwagę autorka monografii.

Jeżeli chodzi o klasyfikację słowotwórczą, to – jak obliczyła badaczka – prawie 2/3 wszystkich „nowych” imion powstało drogą onimizacji (bądź transonimizacji), przy czym owe „nowe” formy nabierają silnego odcienia ideologicznego. Przykładowo – słowiańskie imię *Владимир* uzyskiwało znaczenie ‘nazwany na cześć Włodzimierza Lenina’, natomiast imię *Сокол*, utworzone od nazwy rodzajowej ptaka, oznaczało ‘obrońcę ojczyzny i dzielnego wojownika’. Znacząco mniej imion powstało drogą abrewiacji bądź afiksacji. Autorka zwróciła również uwagę na nietypowe modele słowotwórcze. Jednym z nich jest zmiana morfemiczna połączona z nadaniem nowego znaczenia (a właściwie ze skonstruowaniem nowej etymologii) znanym rodzimym lub zapożyczonym imionom. Jako przykład może tu posłużyć nowe, „radzieckie” rozumienie takich imion pochodzenia germańskiego, jak *Гертруда* czy *Рената*. W nowych realiach zaczęto je wywodzić od słów *герой*, *героиня*, *революция*, *наука*, *труд*. Inny – rzadszy – przykład nietypowego modelu słowotwórczego to stworzenie nowego imienia (*Нинель*) drogą odczytu nazwiska od końca.

Jak wspomniano, aby sprawdzić, w jakim stopniu społeczeństwo rosyjskie dostosowało się do zmian w zakresie imiennictwa poprzez nadawanie noworodkom nowych, „rewolucyjnych” imion, badaczka dokonała analizy imion wyekscerpowanych z list zarejestrowanych w Iwanowie dzieci z lat 1920, 1922 i 1925. Wyniki badań autorka przedstawiła w rozdziale trzecim. Właściwą analizę poprzedza krótki podrozdział poświęcony sytuacji demograficznej i narodowościowej miasta w okresie przed rewolucją październikową i w latach dwudziestych XX wieku. Drobiazgowa analiza bogatego materiału antroponimicznego została zawarta na prawie pięćdziesięciu stronach. Wynika z niej, że początek

procesu zmian w imiennictwie Rosji Radzieckiej w Iwanowie-Wozniesieńsku przypadł na lata 1923-1924, a w spisie imion z roku 1925 figurują również te opracowane przez Dan. Delerta. Autorka prześledziła proces zmian w imiennictwie żeńskim i męskim na przestrzeni lat 1920-1925. Mimo że systematycznie od roku 1920 malał udział imion ze spisu świętych prawosławnych (tzw. святцы), to nadal stanowiły one najliczniejszą grupę. W 1925 roku pojawiło się więcej imion zaczerpniętych z kalendarza katolickiego i z zachodniej praktyki nazewnictwa. Nieliczne były imiona słowiańskie oraz tzw. formy ludowo-potoczne. Wzrosła za to liczba imion muzułmańskich, jednak było to spowodowane napływem do miasta osób turkijskojęzycznych. W związku z tym autorka, rozpatrując łącznie antropimie męskie i żeńskie, przedstawiła dwie tabele z danymi (z udziałem i bez udziału imion muzułmańskich). Według niej imiona muzułmańskie odzwierciedlają jedynie czasowy i niemający trwałego charakteru napływ do miasta wyznawców islamu. Słusznie, jak się wydaje, zauważyła, że dane procentowe niezawierające imion muzułmanów są bardziej obiektywne. W związku z tym, rozpatrując udział tzw. imion „rewolucyjnych” (męskich i żeńskich łącznie) w nazewnictwie Iwanowa, autorka wykazała, że nie przekroczył on 15,6 procent całego zasobu imienniczego. Imiona tego typu otrzymało zaledwie 3,8 procent dzieci. Nie ulega wątpliwości, że imiona „rewolucyjne” nie przyjęły się na dłuższą metę w rosyjskim antropimie.

Monografię wzbogacają fotografie fragmentów alfabetycznych list rejestracji noworodków. Praca Agnieszki Seweryn stanowi cenny wkład w badania nad antropimie rosyjską okresu radzieckiego. Warto podkreślić nie tylko fakt, że monografia jest merytorycznie wartościowa, ale również, że została napisana bardzo dobrą ruszczyzną.

BIBLIOGRAFIA

- Abramowicz, Zofia. *Imiona biblijne w historycznej antropimie Podlasia (XVI–XVII w.)*. Białystok: Temida 2, 2019.
- Chojnowska, Marta i Małgorzata Frąckiewicz. *Prawosławni łomżyńscy. Opracowanie ze słownikiem nazwisk (cykl: Mniejszości narodowe i etniczne w XIX i początkach wieku XX w Łomżyńskim)*. Łomża: Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Łomży, 2020.
- Duszyński-Karabas, Henryk. *Antropimie wiernych parafii prawosławnych na Kujawach Wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w II połowie XIX i w początkach XX wieku*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2022.
- Kojder, Marcin. *Antropimie historyczna wiernych chełmskiej diecezji grecko-unickiej (1662-1810)*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019.

Mordań, Michał. *Chrześcijańskie dziedzictwo imiennicze utrwalone w nazwiskach mieszkańców Bielska Podlaskiego, Hajnówki i Siemiatycz*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019.

Olejniki, Marek. *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI-XVIII w.)*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019.